

Kúria Büntető-, Polgári-, és Közigazgatási Kollégiuma
Joggyakorlat-elemző csoport

2020.El.II.JGY.E.1. szám

Az Alaptörvény 28. cikkének alkalmazása a gyakorlatban
tárgykörre felállított joggyakorlat-elemző csoport
Összefoglaló véleményének kivonata

Bevezető

A Kúria elnöke – az Alkotmánybíróság elnöke javaslatára – „Az Alaptörvény 28. cikkének alkalmazása a gyakorlatban” vizsgálati tárgykörben rendelte el joggyakorlat-elemző csoport létrehozását. A csoport tevékenysége mind a büntető, mind a polgári, mind a közigazgatási kollégium munkáját átfogta, az ítélezés valamennyi (polgári, gazdasági, munkaügyi, pénzügyi-közigazgatási, általános közigazgatási, büntető) szakterületére kiterjedő egységes kép bemutatása céljából.

A joggyakorlat-elemző csoport 2021. március 17-én tartotta alakuló ülését. A joggyakorlat-elemző csoport a munka során abból a hipotézisből indult ki, hogy a bírósági jogértelmezésre irányadó alaptörvényi szabály megjelenésével az értelmezés elmozdul az értelmező-klauzulába foglalt különböző módszerek használata felé, a másik előfeltevés pedig az volt, hogy az Alaptörvény 28. cikke egyben behívja az ítélezésbe az egyéb alkotmányos rendelkezések figyelembevételét, azaz egyben intenzívebbé válnak az alkotmányos hivatkozások.

Első lépésként szakáganként kigyűjtöttük, hogy a 2016. és 2021. közötti (elemzett) 5 éves időszakban a Kúria hány esetben hívta fel az Alaptörvény 28. cikkét a döntéseiben. A gyűjtés eredményeként összesen 867 kúriai döntést elemeztünk, amelyből 53 büntető, 66 gazdasági, 501 közigazgatási, 44 munkaügyi, és 203 polgári szakágba tartozó ítélet vagy végzés volt. A 867 kúriai döntés elemzéséhez készítettünk egy kérdőívet 7 kérdéssel. Továbbá kértünk be döntéseket az ítéletábláktól és törvényszékektől is, e merítésből 34 büntető tárgyú, 30 közigazgatási tárgyú és 137 polgári tárgyú döntést is vizsgálat alá vontunk. A 867 kúriai és 201 egyéb döntést figyelembe véve a joggyakorlat-elemző csoport összesen 1068 bírósági határozat alapján vizsgálta az Alaptörvény 28 cikkének érvényesülését a bírósági gyakorlatban. A

bírósági határozatokon kívül az összefoglaló bemutatja az Alkotmánybíróságnak az Alaptörvény 28. cikkét érintő gyakorlatát, továbbá a vonatkozó szakirodalmi álláspontokat.

Egyetlen alaptörvényi rendelkezés bírói alkalmazására irányuló – ilyen célzott – elemzés eddig még nem született.

A kérdőívekből levonható főbb megállapítások

A vizsgálat által átfogott öt évben az Alaptörvény 28. cikkére hivatkozás évről évre növekedő tendenciát mutat. Fordulópontot jelentett Magyarország Alaptörvényének hetedik módosítása, amely 2019. január 1-ei hatállyal kiegészítette a 28. cikket. A hetedik módosítás által alapvetően a törvényekhez tartozó indokolás figyelembevételének alaptörvényi előírása (lehetősége) mozdította ki a hivatkozásokat. A 2019-ben megugró szám egy folyamatos növekedés része, azaz az Alaptörvény értelmező rendelkezésének (s benne valamennyi módszer alkalmazásának) egyre növekvő szerepe a bírósági gyakorlatban elvitathatatlan.

A szakági bontást tekintve a közigazgatási ügyszakban történt a legtöbb hivatkozás az értelmezési klauzulára. Más területeken markánsabb az Alaptörvény 28. cikkének jelenléte, ha az adott ügynek közjogi vetület van, vagy a probléma a közjog és a magánjog határán mozog. Polgári szakágban ilyenek például a mezőgazdasági földhasználati szerződésekkel kapcsolatos ügyek, vagy a közérdekű adatok kiadására irányuló perek, közhatalom gyakorlásával okozott kár, támogatási ügyek. Az Alaptörvény 28. cikke bírósági alkalmazásának közjogi érintettsége ugyancsak vitán felüli.

Abban az összehasonlításban, hogy a felek hivatkozása által került-e be az értelmezési klauzula az ítéletekbe vagy a bíróság hivatalból vonta be, azt állapítottuk meg, hogy összesítve a hivatalból való felhívás a több, azonban szakáganként igen eltérő a kép. Megállapítást nyert továbbá, hogy ha a kereseti, fellebbezési, felülvizsgálati kérelem az Alaptörvény 28. cikkét érdemben hívja fel, illetve, ha a beadvány a jogszabály értelmezését kifejezetten az Alaptörvény 28. cikke alapján tárja a bíróság elé és e szerint kéri figyelembe venni, akkor arra a bíróságnak a döntése indokolásában reagálni kell. Abban az esetben azonban, ha a fél az Alaptörvény 28. cikkét beadványában ugyan megjelöli, de önmagában nem kapcsol semmilyen érvelést hozzá, akkor a bírósági ítélet indokolásában nem feltétlenül szükséges kitérni a 28. cikke.

A kúriai döntések feldolgozása során arra is gyűjtöttünk adatot, hogy segítette-e valamelyik fél pernyertességét az Alaptörvény 28. cikkének felhívása, azaz befolyással volt-e az ügy kimenetelére. A vizsgált összes döntés tekintetében 36.45 %-ban az Alaptörvény 28. cikke érdemben kihatott a döntés mikéntjét, míg 63.55 %-ban nem. Az ügyek kimenetelére vonatkozó 36,45 %-os arány igen magasnak mondható. A jogérvényesítés szempontjából így előtérbe kerül az alkotmánnyal összhangban történő jogérvényesítés igénye (kötelezettsége?) – az Alaptörvény hatályosulása.

A Kúria joggyakorlat egységének biztosítása terén fennálló alkotmányos feladata körében annak a kérdésnek van a legnagyobb jelentősége, hogy az Alaptörvény 28. cikkének segítségül hívásával elvégzett jogértelmezés megváltoztatta-e az eddigi vagy az alsóbb fokú bíróságok által követett jogértelmezést, hiszen az Alaptörvény 28. cikkének jelenléte ekkor a legerősebb a bírósági ítélezésben. Az összesített adatok szerint azokban az ügyekben, amelyekben felhívásra került, majdnem az ügyek 1/5-ében kifejezetten az Alaptörvény 28. cikke alapján változott meg a joggyakorlat. Az e körbe tartozó legjellemzőbb döntéseket az összefoglaló vélemény melléklete tartalmazza. Megállapítható, hogy a jogértelmezés alkotmányos megalapozása markánsan megjelent a Kúria gyakorlatában, másrészt megállapítható, hogy az Alaptörvénybe foglalt új értelmezési módszerek – a teleológiai értelmezés különböző szempontjai – helyet fogtak a tárgyalótermek világában.

A Kúria különböző kollégiumainak munkájában az Alaptörvény 28. cikke nem azonos módon van jelen.

A közigazgatási kollégiumban fordult elő szám szerint a legtöbbször az Alaptörvény 28. cikkének megjelenése az ítéletekben, ugyanakkor ezt nem követi párhuzamosan az ügyek érdemére való kihatása. A polgári és a gazdasági szakág inkább együtt mozog a közigazgatási ügyszakkal, vannak ugyan (néhol markáns) különbségek, de a tendenciák nagyobb vonalát tekintve több a hasonlóság, mint a különbség.

A munkajogi ítélezés kapcsán az volt megállapítható, hogy hivatalból egyáltalán nem került bevonásra az Alaptörvény 28 cikke az ítélezésbe, ebben a szakágban fordult elő a legkevesebb hivatkozás, s ha felhívásra került, akkor is a legkevésbé hatott ki az ügy érdemére, túlnyomó többségben csak formálisan felhívás történt.

Az Alaptörvény 28. cikke büntető szakágban ugyan kevészer került felhívásra, azonban ha igen, akkor annak volt hatása az ítékezésre (lényegében a legkomolyabb hatása a büntető ügyeknél volt): a bírák felkutatták a vonatkozó alkotmánybíróági határozatokat, bátran alkalmazták az Alaptörvény hivatalból való hivatkozását, s ebben az esetben változtatta meg leginkább az értelmező klauzula segítségül hívása a korábbi vagy alsóbb bírósági jogértelmezést, itt hatott ki leginkább az ügy érdemére (az elemzett adatlapok szerint).

A bírósági gyakorlatból levont főbb következtetések:

A 2012. január 1-én hatályba lépett Alaptörvény 28. cikkének szövege azt az igényt közvetítette, hogy a bírák szakadjanak el a jogszabályok indokolásától, s keressék meg azt az objektív célt, ami a jogszabály megalkotásához vezetett. Az objektív cél meghatározásához az Alaptörvény támpontot is adott: azt kell feltételezni, hogy a cél minden esetben erkölcsös és gazdaságos, a józan észnek és a közjónak is megfelel. Mindez adott esetben hivatkozással szolgált a szövegtől elszakadó jogértelmezésnek is, amely néha valóban szélsőséges helyzeteket eredményezett. Talán ennek tudható be, hogy az Alaptörvény hetedik módosítása a szubjektív teleológiai értelmezést is a 28. cikk részévé tette, ezzel terelve vissza a bírót a jogszabály szövegéhez.

A joggyakorlat-elemző csoport a feldolgozott ügyekből azt a következtetést vonta le, hogy az Alaptörvény 28. cikke (s az R) cikke) felélesztette az értelmezési módszerek alkalmazásának igényét. Mindezek mellett megjelent a történeti alkotmány és a jogtudomány elért eredményeinek is a bevonása a jogértelmezésbe, amely a bírósági határozatok színvonalát kétségtelenül emeli. Ugyanakkor a bírónak mégiscsak az adott, konkrét ügyet kell eldönteni, amelynek eredményeként a felek által érthető, világos indokolást kell a rendelkező rész mellé adnia. Kerülendő ugyanakkor, hogy az ítéletek indokolása hosszas tudományos értekezéseket tartalmazzon, viszont szükséges – s kúriai szinten elkerülhetetlen – az elméleti megalapozottság. Az értelmezési módszerek ehhez nyújtanak segítséget. Az is elképzelhető, hogy a különböző értelmezési módszerek az adott normának eltérő tartalmat tulajdonítanak, azaz a lehetséges értelmezések kioltják egymást. Ilyenkor felértékelődik az alkotmányosság: azt az értelmezési módszert kell választani, amely alkotmánykonform eredményre vezet. Ebből a szempontból nyújt nagy segítséget az Alaptörvény R. cikke és 28. cikke, amely eleve az Alaptörvénnyel összhangban történő értelmezést teszi első helyre a bírói jogértelmezésre vonatkozóan. A különböző értelmezési módszereket az Alaptörvény fogja egybe, s a módszerek közötti konkurencia esetén az Alaptörvény dönti el az elsőbbséget.

Az alapjogi hivatkozásokat tekintve azt az alkotmánybírósági értelmezést kell szem előtt tartani, amely szerint a bíróságnak a jogszabályok adta értelmezési mozgástér keretein belül azonosítania kell az elé kerülő ügy alapjogi vonatkozásait, és a bírói döntésben alkalmazott jogszabályokat az érintett alapjog alkotmányos tartalmára tekintettel kell értelmeznie. Ez pedig elsősorban az alkotmánybírósági gyakorlat ismeretét, ügyre vonatkoztatott feldolgozását és alkalmazását jelenti. Amennyiben az adott probléma tekintetében nincs alkotmánybírósági gyakorlat, akkor az Alaptörvény 28. cikke alapján elvégzett jogszabályértelmezés során magának a bírónak válik kötelezettségévé, hogy meghatározza az ügyben a jogérvényesülés kereteit. A bírósági jogértelmezés ingoványos területe azonban, amikor a bíró pusztán az Alaptörvény normatív rendelkezését értelmezi közvetlenül, alkotmánybírósági határozat vagy jogszabály közbejötté nélkül. Ez felveti a „decentralizált” alkotmányértelmezés problémáját. A bírói jogértelmezés szempontjából tehát alapvető kérdés, hogy amikor nincs az adott ügyre vonatkozható olyan alkotmánybírósági határozat, ami összehozza az alaptörvényi szabályt az értelmezendő jogszabályszöveggel, a bíró csak a törvényt alkalmazhatja-, értelmezheti-e, vagy a bírói jogértelmezés kiterjedhet arra is, hogy maga hozza létre a kapcsolatot oly módon, hogy ezzel az adott ügyre vonatkozóan tartalmat is ad az adott Alaptörvénybe foglalt jognak is. A kérdés tehát arra vonatkozik, hogy a bíró végezhet-e önálló alkotmányértelmezést? E kérdés megválaszolása azonban túlmutatna a joggyakorlat-elemző csoport Alaptörvény 28. cikkének értelmezését feltáró feladatán, viszont fel kell tenni e kérdést annak bemutatására, hogy az értelmező klauzulával kapcsolatos kérdések milyen messze is vezet(het)nek. A joggyakorlat-elemző csoport által feldolgozott esetek azt mutatják, hogy a 28. cikk elősegíti az alapjogi hivatkozást az ítéletekben, az alapjogok közjogi védelme áthatja a jogalkalmazás valamennyi területét.

A bírósági döntésekből a joggyakorlat-elemző csoport levonta azt a következtetést is hogy egy-egy ügyben épp az értelmezési klauzula bevonása vezet jogbiztonságra. Kézenfekvő ez azokban az esetekben, amikor a joggyakorlat egységének megőrzése végett alkalmazza a Kúria az adott – az Alaptörvény 28. cikkébe foglalt – értelmezi módszert (módszereket). Az esetek feldolgozása során a közigazgatási kollégiumban meg is fogalmazódott, hogy valamely fél pernyertességének elősegítésén túl az Alaptörvény 28. cikkének alkalmazása az esetek kb. egyharmadában a joggyakorlat egységesítését és a konkrét anyagi jogi vagy eljárásjogi norma világos értelmezését is szolgálták. Megfigyelhető, hogy a vizsgált időszak elején kevésbé fordult elő ilyen ügy, míg az idő előrehaladtával – és különösen az Alaptörvény 28. cikkének

módosítását követően – egyre inkább. Az Alaptörvény 28. cikke ily módon kapcsolatot teremt a B) cikk (1) bekezdéséből következő jogbiztonság és a 25. cikk (3) bekezdésébe foglalt kúriai feladat között.

A feldolgozott esetek azt mutatják, hogy az Alaptörvény 28. cikke behívja a bírói ítélezésbe az alkotmányos elvek, alkotmányos értékek alkalmazását. Megfogalmazódott, hogy az Alaptörvény 28. cikke nemcsak jogértelmezési elv, hanem azt is közvetíti, hogy az ítéleteknek alkotmányosnak kell lenni. A jogbiztonságot az alkotmánykonform normaértelmezés szolgálja.

A jogbiztonság és a joggyakorlat egységesítése témájához csatlakozik be a Bszi. által létrehozott korlátozott precedensrendszer. Ennek, a 2012. január 1-ét követően, a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozatok képezik alapját, s ez a rendszer a korábbi döntésektől jogkérdésben való eltérést (gátolja, illetve) teszi láthatóvá. A korlátozott precedenshatás és így a Kúria joggyakorlat-egységesítő tevékenysége az alsóbb fokú bíróságok felé a felülvizsgálati eljárás során (illetve a másodfokú eljárásban) hozott döntésekben is megjelenik. Ha valamely, az Alaptörvény 28. cikkét érintő értelmezés bekerül a Kúria döntésébe, annak azzal a tartalommal kell érvényesülni a későbbiekben. Csak a jogegységi panasz eljárás az, amelynek eredményeként a kúriai ítéletekben található helytelen jogértelmezés megváltoztatható. A jogegységi, illetve a jogegységi panasz eljárás során hozott döntések adnak végső tartalmat az Alaptörvény 28. cikkével együtt-értelmezett jogszabályoknak.

Az Alaptörvény 28. cikke ezáltal áthatja az ítélezés valamennyi szintjét, bekerül a jogegységesítés rendszereibe, az Alaptörvénnyel konform értelmezés jogbiztonságot szolgáló volta pedig tagadhatatlan.

A joggyakorlat-elemző csoport azt is vizsgálta, hogy milyen típusú norma hívja elő az Alaptörvény 28. cikkének bevonását az értelmezésbe. Azon jogszabályok esetén, amelyek tartalmazzak ún. értelmezési kánont, meghatározzák alkalmazásukat tekintve a kulcsfogalmak tartalmát, kevesebb esetben szükséges az Alaptörvény 28. cikkének felhívása tartalmuk feltárása során. Megállapítást nyert továbbá, hogy az újonnan hatályba lépett vagy módosult jogszabályok esetén sokkal többször hívja fel az ítélezési gyakorlat az Alaptörvény 28. cikkét, mint a régen hatályos rendelkezések esetén. Annak eldöntése során pedig, hogy az anyagi jogi vagy az eljárási jogszabályok kapcsán merül-e fel inkább az értelmezési klauzula behívása, figyelembe kell venni, hogy az utóbbi időben valamennyi szakágban megváltoztak az eljárási törvények. Ennek tükrében kell értékelni azt az eredményt, hogy az elemzés alá vont esetekben

az eljárási szabályokhoz kapcsolódva jelent meg hangsúlyosabban az Alaptörvény 28. cikke. Végül ki kell emelni, hogy a közigazgatási perek sajátossága a nagyon széles és gyorsan változó joganyag, így ezekhez nem tapad olyan átfogó joggyakorlat, mint például a polgári, vagy a büntető ügyekben.

Megfogalmazódott, hogy az Alaptörvénybe foglalat jogértelmezési elveket egységesen kell kezelni, annak ellenére, hogy az értelmezésre vonatkozó előírások egyes elemei (pl. a józan észnek való megfelelés, vagy a jogszabályhoz tartozó indokolás figyelembevétel) külön-külön is megtalálhatók az ítéletekben. Az egyes elemekre önmagában történő hivatkozás akkor fogadható el, ha az annak alapján előállt értelmezés nem kerül szembe az értelmezés többi elemével. Ebből a szempontból a kiindulópont nem is az Alaptörvény 28. cikke, hanem az R) cikk, amelynek (3) bekezdése szerint „Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti Hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.”. E szabály értelemszerűen nemcsak az alkotmánybírósági, hanem a bírósági jogértelmezésre is irányadó, meghatározza az értelmezés szélső kereteit: az Alaptörvény adott szabályának célját, a Nemzeti Hitvallást és a történeti alkotmány vívmányait tekinti olyan keretnek, amelyet a jogértelmezés semmilyen körülmények között nem hághat át.

Az Alaptörvény 28. cikke egyes elemeire történő hivatkozásokat külön is vizsgáltuk. A feldolgozott eseteket tekintve a legtöbbször a józan ész szerinti értelmezésre hivatkozás került az ítéletekbe, a hetedik módosítást követően a jogszabályhoz tartozó indokolás figyelembevétel, majd ezt követi a jogalkotói célra történő hivatkozás. Kevésbé hívták fel a bíróságok a preambulum útján történő értelmezést, s legkevesebbszer hivatkoznak az erkölcsös, gazdaságos célra.

A törvényhez tartozó indokolás bevonása a bírósági ítéletek indokolásába „rég-új” szempont. Régi, mert a bírósági gyakorlatnak mindig is része volt a törvényhez tartozó indokolás figyelembevétel. De új szempont is, mivel az Alaptörvény hetedik módosítása kifejezetten nevesíti mint olyat, amelyet a bíróságok a jogszabályok értelmezése során figyelembe vesznek. Az indokolással összhangban történő értelmezés ezáltal „felértékelődött”: alaptörvényi szintre került. A bírósági ítéleteket tekintve így tulajdonképpen különbséget is tehetünk a között, hogy az adott döntés a „szokásos módon” hívja-e fel a jogszabályhoz tartozó indokolást, vagy az alaptörvényi hivatkozási alappal együtt. Ez utóbbi mindenképpen súlyt ad az érvelésnek. Mindezek mellett – a Jat.-ból is következően – több kúriai ítéletben is megfogalmazódott, hogy

a hatóság és a bíróság eljárásának nem a törvény indokolásának, hanem a törvénynek kellett megfelelnie.

Az Alaptörvény hatálybalépéskor az objektív jogalkotó cél szerinti jogértelmezés – mint kifejezetten nevesített értelmezési módszer – kevésbé volt ismert. Az Alaptörvény azonban nevesítette, illetve támpontokat is adott. Meghatározta, hogy a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak. Tehát a cél szerinti értelmezésnek része a fentebb már külön is kiemelt józan észnek történő megfelelés. A cél szerinti értelmezés azonban ennél szélesebb. Feltételezi azt az ideális helyzetet, hogy a jogalkotó jól megfontolt olyan jogszabályt alkot, amely minden esetben a közösség érdekét szolgálja, a jogszabály illeszkedik a társadalom morális rendjébe.

A joggyakorlat-elemző csoport foglalkozott az Alaptörvény 28. cikk alkalmazásának korlátaival is. E körben megállapította, hogy az Alaptörvény 28. cikke a jogszabályértelmezéshez ad támpontot, jogszabály (bevonása) nélkül az értelmezési klauzula önmagában, a bírósági eljárásban nem alkalmazható. Ezzel függ össze, hogy törvénysértőnek az az ítélet és jogértelmezés tekinthető, amelynek nincs normatív alapja, mert az olyan mértékben oldódott el a perben alkalmazandó jogszabálytól, hogy arra a döntés és annak indokolása logikusan már nem vezethető vissza. Az Alaptörvény 28. cikke a normatartalomhoz kötöttséget nem oldja fel. A bíróság az Alaptörvény 28. cikke alapján nem alkothat jogot, a joghézag kitöltésére ez az alaptörvényi szabály nem nyújt lehetőséget. A kúriai gyakorlat szerint az alkotmányos felhatalmazás nélkül a normatartalomtól eloldódó, normatív alappal nem rendelkező jogértelmezés elfogadhatatlan.

Az Alaptörvény tehát a bíróságok jogalkalmazása során végzett jogértelmezésre vonatkozóan határoz meg követelményt, nem pedig jogalkotásra ad felhatalmazást a részükre. A felülvizsgálati ítéletekben rendre visszatérő álláspont, hogy az Alaptörvény 28. cikkének felhívásával nem lehet *contra legem* értelmezésre vezető következtetésre jutni. Az értelmezés alapja mindig a jogszabály nyelvtani tartalma kell legyen, erre „ültethetők rá” az értelmezési módszerek. Az írott normaszövegen alapuló nyelvtani értelmezés nemcsak egy a sok-sok metódus között, hanem ahogy az Alaptörvény „felülről”, úgy a nyelvtani értelmezés „alulról” tartja össze az értelmezési módszereket. A pozitív joggal szemben álló értelmezés a bírói gyakorlatban megengedhetetlen

Megfogalmazást nyert végül az is, hogy az Alaptörvény 28. cikke csak a jogszabály értelmezésére vonatkozik. E körön kívüli pl. szerződés, illetve szerződéses jognyilatkozat értelmezésére, vagy a peres felek állításainak értékelésére, ténybeli, illetve tudattartalomra vonatkozó következtetések levonására nem alkalmas.

Az alkotmányosság egyes (további) szempontjai

A joggyakorlat-elemző csoportban végzett munka során abból a hipotézisből indultunk ki, hogy a bírósági jogértelmezésre irányadó alaptörvényi szabály értelmezése az Alkotmánybíróság gyakorlatában kijelöli a bírói döntések alkotmánybírósági felülvizsgálata terjedelmének kereteit.

Az Alaptörvény 28. cikke az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint nem Alaptörvényben foglalt jog, ezért önmagában annak sérelmére nem lehet hivatkozni az Abtv. 26. § (1) bekezdése és 27. §-a szerinti alkotmányjogi panaszban, de az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panasz érdemi elbírálása során az Alaptörvény 28. cikkére tekintettel jár el.

Az Alkotmánybíróság az Abtv. 25. §-a szerinti bírói kezdeményezésben, az Abtv. 26. § (1) bekezdése szerinti (az egyedi ügyben alkalmazott jogszabály alkotmányossági felülvizsgálatát lehetővé tevő) alkotmányjogi panaszban és az Abtv. 27. § szerinti (a bírói döntések alkotmányossági felülvizsgálatát lehetővé tevő) alkotmányjogi panaszban dolgozta ki az Alaptörvény 28. cikkének értelmezését.

Az Alkotmánybíróság az egyedi normakontroll eljárásokban abból indult ki, hogy ha a bírói gyakorlat önállóan nem találja meg azt az értelmezését a jogszabálynak, amely az Alaptörvény 28. cikkéből fakadó értelmezési kötelezettségre is figyelemmel az Alaptörvénnyel összhangban van, de létezik ilyen értelmezés, akkor azt az Alkotmánybíróság a bíró által kezdeményezett eljárásban is kimondhatja alkotmányos követelményként. Az alkotmányos követelmény figyelembevételének elmulasztását az Alkotmánybíróság utólag, megfelelő alkotmányjogi panasz alapján, esetről esetre vizsgálja.

Az Abtv. 27. § szerinti alkotmányjogi panasz eljárásban a bírói döntés felülvizsgálatának alapja a jogszabályok Alaptörvénnyel összhangban való értelmezésének az Alaptörvény 28. cikkében előírt kötelezettsége.

Az Alkotmánybíróság elsősorban az alapjogok védelmi körének figyelembevételét kéri számon, de felülvizsgálja az ütköző alapjogok egymással szembeni mérlegelésének alkotmányosságát is. Bár a bíróságok nem kötelesek az alapjogi dogmatikát és terminológiát használni határozataik szövegezésekor, mivel a szakjogágak fogalomkészlete szerint ítélnének, döntéseiket úgy kell megfogalmazniuk, hogy tartalmuk lefordítható legyen az alkotmányjog nyelvére. Felismerhetőnek kell lennie, hogy a bíróság határozatában értő módon felfigyelt az alapjogi összefüggésekre, és amikor tartalmat adott a perben alkalmazandó jognak, akkor döntése indokolásában kifejezte az alapjogilag értékelendő mérlegelési szempontokat.

Az Alkotmánybíróság több döntésében hangsúlyozta: az Alaptörvény 28. cikkének figyelmen kívül hagyása – az Alaptörvény megsabta értelmezési tartomány kereteinek túllépése miatt – a bírói döntés alaptörvény-ellenességét jelenti, amelynek a jogkövetkezménye a megsemmisítés.

Az Alaptörvénnyel való összhang hiánya a bírói döntés ellen irányuló alkotmányjogi panasz eljárásban – az Alaptörvényben biztosított jogok sérelme mellett – mindig egyúttal az Alaptörvény 28. cikkének a sérelmét is jelenti. Ennek megfelelően az Alaptörvény 28. cikkéből fakadó kötelezettségek gyakran összekapcsolódnak az egyes Alaptörvényben foglalt jogok sérelmének vizsgálatával.

Mint láttuk hasonló következtetések vonhatók le a bírósági gyakorlatból, az Alaptörvény 28. cikke a jogértelmezés révén hidat képez az Alaptörvény több rendelkezése között, egyben egységes egész értékrendszert is megjelenít.

Az Alkotmánybíróság – az Alaptörvény-konform értelmezés számonkérése körében – kivételesen felülvizsgálja a jogalkalmazás önkényességét is. A jogalkalmazás önkényességének vizsgálata az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében biztosított tisztességes bírósági eljáráshoz való joggal kapcsolódik össze.

Az Alkotmánybíróság felülvizsgálja az Alaptörvény 28. cikkében foglalt teleologikus értelmezés kötelezettségének érvényesítését is a jogalkalmazásban. A teleologikus értelmezés figyelmen kívül hagyása nem feltétlenül önkényes, de a szubjektív teleologikus értelmezés kizárása – az Alaptörvény 28. cikkének és XXVIII. cikk (1) bekezdésének a fogalmi egységére

tekintettel – a tisztességes bírósági eljárásban megvalósuló jogértelmezéssel szemben állított minimális alkotmányos követelmények sérelmét jelenti.

Az Alkotmánybíróság – az Alaptörvény-konform értelmezés és teleologikus értelmezés mellett – kiegészítő módszerként alkalmazza az ésszerű jogértelmezés követelményét, valamint a gazdaságos célra vonatkozó jogszabály-értelmezési kötelezettség, illetve a közjó és az erkölcs szem előtt tartásának követelményét.

Budapest, 2022. június 27.

Dr. Balogh Zsolt
kúriai tanácselnök
a joggyakorlat-elemző csoport vezetője